



basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2017

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 28.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng le latelang lena, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso tse PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O tlameha ho araba potso ena.

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PADI) kapa SENOLWA SA BOHOLOHOLO LE YA C (TSHWANTSHISO)
 - Araba potso ya padi/ya sengolwa sa bohoholo le tshwantshiso eo o ithutileng yona FEELA.
 - Araba potso E LE NNGWE E TELELE le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho o thusa ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
 - Potso e telele ya thothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a ka bang 250–300.
 - Potso e telele ya Padi/ya Sengolwa sa Boholoholo le Tshwantshiso e lokela ho arajwa ka mantswa a ka bang 400–450.
 - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka hloko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo kaha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
 - KAROLO YA A: Metsotso e 40
 - KAROLO YA B: Metsotso e 55
 - KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso tse PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Ke lla le wena'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Exoda'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'O wa ka, ke wa hao'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Bala mahlohonolo'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Mantaha hoseng'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	10
ELA HLOKO: Araba potso e LE NNGWE e telele le e LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso e LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
PADI: Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. <i>Botsang Lebitla</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. <i>Botsang Lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	13
9. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	13
10. <i>Mme</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	15
11. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	15
12. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	17
13. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	17
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso e le NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.			
14. <i>Ke Qati e a Lomisanwa</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	19
15. <i>Ke Qati e a Lomisanwa</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	19
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO			
Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
16. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	22
17. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	22
18. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	25
19. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	25
20. <i>Lejwe la kgopiso</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	27
21. <i>Lejwe la kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	27

ELA HLOKO: DIKAROLONG tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e nngwe e lokela ho ba ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

Phetla

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PADI (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13	1	
KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	14–15		
C: TSHWANTSHISO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le e NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE LLA LE WENA – MT Lekitlane

- | | |
|----|---|
| 1 | Boseyeng o nkentse mpowane, thatohatsi; |
| 2 | Bongwaneng ka ba naletsana e pela kgwedi. |
| 3 | Yare ke tla ke lla sa mmokotsane, phohomela; |
| 4 | Thaka tsa ka di ntetekile re ipapalla. |
| 5 | Wa kgweletsa dithebetha wa itokisetsa ntwā, |
| 6 | Tlong wa tswa o bipetsane, o hemesela; |
| 7 | Malapeng a bantlhokofatsi wa kena o fufuletswe. |
| 8 | Wa tsholela batho maqa ba sa o lebella. |
| 9 | Bitsong la ka wa qabana le batho, la fapana; |
| 10 | Manyaleng ao ke a entseng wa nkemela, |
| 11 | Thupa ka se e latswe, ka se e tsebe; |
| 12 | Kajeno ke lla le wena morati wa me, |
| 13 | Hara banna ke ya marapo a bonolonolo, |
| 14 | Ke tsietswa le ke maimanyana a sa reng letho. |

Sekaseka kamoo sethothokisi se sebedisitseng makgabane a bothothokisi ho finyeletsa molaetsa wa yona. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

[10]**KAPA**

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

EXODA – JG Mocoancoeng

- 1 Pele-a-pele, Afrika!
 2 Re hopotse fatsheng la nala,
 3 Fatsheng la boiketlo le tokoloho,
 4 Fatsheng la tshepiso, Kanana.
- 5 Hatang hantle, MaAfrika!
 6 Balehelang sehloho sa Egepeta,
 7 Egepeta eo re iphumanang ho yona;
 8 Bokgoba ba Afrika Borwa,
- 9 Lwanang hantle, MaAfrika!
 10 Lwanelang ditokelo tsa lona,
 11 Lwanang jwalo ka Baiseraele;
 12 Le tshepile Modimo.
- 13 Tadamang pele, MaAfrika!
 14 Habang ho tshela lewatle,
 15 Lewatle le letsho, le lefifi;
 16 Ho hloka Thato.
- 17 'Thibang, thibang dihole tseo,
 18 Di timeng lesedi le tsebo.
 19 Jwang bo ka itekanya le sefate?
 20 Mehlolo ha e fele'!
- 21 Betang dipelo, bana beso!
 22 Tlatsanang kamehla le ka tsohle.
 23 Ho haufi moo re tswang,
 24 Ho sebaka moo re yang'.

- 2.1 Qotsa mola temanathothokisong ya 1 moo ho sebedisitsweng lekgotsi. (1)
- 2.2 Fana ka mofuta wa phetapheto e sebedisitsweng melathothokisong ya 6 le 7 o be o bolele kamoo e sebedisitsweng kateng ho hlakisa moelelo wa melathothokiso eo. (2)
- 2.3 Tshwantshanyo e sebedisitswe molathothokisong ofe temanathothokisong ya 3, mme e thusa ho hlakisa moelelo wa mola oo jwang? (2)
- 2.4 Sekaseka kamoo karaburetso ya pono e hlahellang kateng molathothokisong wa 15, o be o bontshe hore e matlafatsa molaetsa wa thothokiso jwang. (2)
- 2.5 Ke sehalo sefe se totobatswang thothokisong ee yohle? (1)
- 2.6 Akaretsa mohopolo wa sehlooho ka polelo e le nngwe o jerweng ke temanathothokiso ya 5. (2)

(2)
[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

O WA KA, KE WA HAO – KPD Maphalla

- 1 Mamele hle nnake, moratuwa,
 2 Mamele phororo ya maikutlo ke ena;
 3 Ntho ena ha se phororo ke sekgothola,
 4 Kgothola sa maikutlo ha se na thebe;
 5 O wa ka, ke wa hao,
 6 Bobedi re ba Modimo.
- 7 Le ha nka tshwelwa ka mathe, ka hlapaolwa.
 8 Ka rohakwa le ke dihole ke di tseba;
 9 Le ha nka nkelwa melamu ka kgakgathwa,
 10 Ha ba ha latwa le tsona dikwakwa ka hlhlathwa;
 11 O wa ka, ke wa hao,
 12 Bobedi re ba Modimo.
- 13 Le ha o ka bitswa ka mabitso e se a hao.
 14 Wa rehwa tseketshe, semaumau hantle;
 15 Le ha o ka netwa ka bohata ba lefatshe.
 16 Wa behakakwa dipha wa senngwa lebitso;
 17 O wa ka, ke wa hao,
 18 Bobedi re ba Modimo.
- 19 Bobedi re ba Modimo hakwe la pelo,
 20 Atleng tsa Ramahodimo ha re a lahleha;
 21 Le ha ho ka foka meya ha ruthutha difefo,
 22 Mahadima a benya, batho re fetlama;
 23 O wa ka, ke wa hao,
 24 Bobedi re ba Modimo.

- 3.1 Bolela hore tshwantshiso e sebedisitswe molathothokisong ofe temanathothokisong ya 1 o be o bontshe hore e thusa ho hlakisa moelelo wa mola oo jwang. (2)
- 3.2 Phetapheto ya mantswe e hlahellang qetellong ya temanathothokiso ka nngwe e sebedisitswe ka sepheo sefe? (1)
- 3.3 Tshebediso ya lentswe lena 'kgakgathwa', molathothokisong wa 9, le na le tshusumetso efe mmeleng wa motho? (1)
- 3.4 Bohlokwa ba sejura/kgefutsohare e sebedisitsweng molathothokisong wa 14 ke bofe? (2)
- 3.5 Qolla lentswe le re bopelang kgonyetso molathothokisong wa 19 o be o bontshe bohlokwa ba lona moleng oo. (2)
- 3.6 Molaetsa wa thothokiso ena ke ofe? Araba ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BALA MAHLOHONOLO – KPD Maphalla

- 1 Bala mahlohonolo o lese dithohako,
2 Dithohako ke ditlhapa ha di hole;
3 Ha o itshwenya ka tsona o ka se hole,
4 Mahlaswa a ka ikotla sefuba ka wena.
- 5 Bala mahlohonolo o lese dinonori,
6 Dinonori di nanara di sa qete;
7 Le ha dinonori di o nanarela ka hohle
8 Hosane ho tla wela tsona mankwaneng.
- 9 Bala mahlohonolo o lese dikgukguni,
10 Dikgukguni ha di na toka, di tshaba nnete;
11 Dikgukguni le ha di kgukguna le masiu
12 Hosane di tshwaswa ke difi e le tsa tsona.
- 13 Bala mahlohonolo o lese ditshokelo,
14 Ditshokelo di holofatsa pelo ya motho;
15 Pelo e dikaqa e sitwa ho phomola,
16 E sitwa le ho boha mahlasedi a letsatsi.
- 17 Bala mahlohonolo o lese matshwenyeho,
18 Matshwenyeho ke kobo a aperwe ke bohle;
19 Ha o a peretlisa a hola haholo
20 Hosane o qetelle o se o sa bone tsela.
- 21 Bala mahlohonolo o lese dipelaelo,
22 O belaellang Modimo a o ratile?
23 Lesa dipelaelo o lebohe maseho,
24 Bophelo ke mpho, ke lehlohonolo.

- 4.1 Phetapheto e sebedisitsweng melathothokisong ya 2 le 3 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (1)
- 4.2 Hlalosa seo sethokhokisi se se bolelang ka molathothokiso wa 4. (2)
- 4.3 Molaetsa o totobatswang ke sethokhokisi temanathothokisong yohle ya 4 ke ofe? (2)
- 4.4 Qolla mola oo ho wona ho sebedisitsweng molatswelli temanathothokisong ya 5. (1)
- 4.5 Ebe sepheo sa sethokhokisi ke sefe ka ho phetapheta mantswe ana 'Bala mahlohonolo' qalong ya temanathothokiso ka nngwe? (2)
- 4.6 Akaretsa mookotaba o fuperweng ke thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**MMOHO LE**

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHILE ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

MANTAHA HOSENG – PM Ramathe

- 1 Tsa Mantaha hoseng ha se dimaka,
- 2 Ke tsona tsa nnete diketsahalo,
- 3 Tsona tse tlisang phetoho phelong ba motho,
- 4 Le hoja a ne a itebetse a itshekile thajana,
- 5 Empa di a phoqa di a pepesa,
- 6 E, tsona tsa Mantaha diketsahalo ...
- 7 Bang motho hlooho e boima,
- 8 Mosamo ke lejwe o a kukunela,
- 9 O hopola tsa maoba diketsahalo,
- 10 Tsona tse bohloko tsa ho kgehlemanyana motho.
- 11 Mmele ona o boima, mesifa e hana ho sebetsa,
- 12 Mangole ke ditshetlalla a hana ho kobeha,
- 13 Motsamao ke ona wa Mantaha hoseng,
- 14 Empa ke tsona tsela tsa maoba diketsahalo.
- 15 Tlelereke ofising ke bothata,
- 16 Pene o e loma sa ngwana a nyanya,
- 17 Dipampiri ke sehlophahlopha tafoleng,
- 18 E, ke tsona tsa Mantaha diketsahalo.
- 19 Ngwana sekolo sehloho wee!
- 20 Kelello e hana ho tsepama dithutong,
- 21 O nahana tsa maoba diketsahalo bongata,
- 22 Empa ha se phoso ke tsa Mantaha diketsahalo.

- 5.1 Kgonyetso e sebedisitsweng molathothokisong wa 3 e thusa jwang ho hlakisa moelelo wa molathothokiso oo? (1)
- 5.2 Fana ka sekapuo se sebedisitsweng molathothokisong wa 11, o be o hlalose sepheo sa sekapuo seo molathothokisong oo. (2)
- 5.3 Sehlo se ikutlwahatsang thothokisong ee yohle ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 5.4 Ebe ke maikutlo afe a totobatswang ke temanathothokiso ya 2? (1)
- 5.5 Bohlokwa ba lekgotsi le hlahellang molathothokisong wa 19 ke bofe? (2)
- 5.6 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PADI**POTSO YA 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Ketso ya Tsietsi ya ho utlwela lekunutu la hore Mmamasolomane le Kotsi ha se batswadi ba hae ba madi e roteletsa kgohlano bukeng ena.

Dumellana kapa o hanane le kgopolo ena e ka hodimo. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Jwale lori e se e atametse batho bao ba emeng ka tseleng, ba e supelang ka thoko ho tsela. Ba bile ba maselana a mafubedu a bontshang hore kotsi e teng, kotsi ya tseleng, kotsi e kgolo, e nkileng bophelo ba sephedi e le sa Mmopi, Moetsaditjhaba. Jwale Tsietsi ha a sa ba tadimile. O se a ba shebile ka la moleka. Ke mokganni feela ya sa tsebeng letho, ya emang ha ho thwe a emise, a botswe dipotso, a tswe a kena tseleng a leba moo a habileng teng. 5

Mang? O se a belaetse haholo mora Molakolako. Ha a sa tshepa letho. Ka pelong o se a hlasitse haholo. O retetse pelo hantle.

Tse ileng tsa etsahala tsatsing leo, ke tsane tseo re di tsebang, hobane di hlile tsa phatlalatswa dikoranteng tse ngatanyana tsa naha. Ho ile ha bolelwa ha lesole le neng le iphetotse mokganni le ileng la etsetsa dikebekwa morearea oo di neng di qala ho o bona haesale di tswalwa, di hola, di ithuta bokebekwa, di ba di ikutlwa hore ha e le fatsheng ke tsona feela dikitiri, batho ba tsebang hore ekakgona ho etsahale eng bophelong. Kajeno ba teane le pela di falla. 10

- 7.1 Tsietsi o ne a etswa kae ha a tla teana le thibella ya dinokwane tse neng di iphetotse mapolesa ka hara tsela? (1)
- 7.2 Ke hobaneng ha Tsietsi a ne a shebile mapolesa 'ka la moleka'? (1)
- 7.3 Nkgono Mantsoeng o kile a re Tsietsi a botse lebitla haeba a batla ho tseba ka lapa labo. Ebe lebitla leo le ne le tla thusa Tsietsi ka tsela efe? (2)
- 7.4 Bontsha tomatso e hlahiswang ke thapelo ya moruti Moshebi ha a ne a rapella Mmamasolomane. (2)

- 7.5 Itshetlehe ka ketsahalo e le nngwe eo Tsietsi a neng a e rutwa sesoleng mme o bontshe hore bophelo ba sesoleng bo bile le tshusumetso e jwang bothong ba hae. (2)
- 7.6 Ke ketsahalo efe eo Tsietsi a ileng a e hopola ha Seapalo a ne a re basadi kaofela ke dinoha? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.7 O ka re moruti Moshebi ke mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

'O fihlile mona heso o le ntja, o se na le yona ya ho phoka boduma,' ke Mohanuwa eo a tjametse Tsietsi, a mo hoboletse mahlo. 'O fihlile mona o le mokoto hantle. O ne o le malolo, o nkg'a, o sa tsebe le ho hlapa. O ne o le tsheretshere feela tjena. Ntate o o hlatswitse, a o ruta bophelo, wa ba motho hara batho. O ne o le ntho e sa tsebisahaleng. Kolobe feela tjena. Jwale ha ntate a o hlatswitse o a mo nyahlatsa jwalo ka mmoko wa pere. Nna ke o rutila lerato, ka o ruta hore ho ratana ke ntho e jwang. Ke o rutila malepa oohle a lerato. Ke o rutila tsohle. Kajeno ha o se o le tsebanyane, o se o mpona ha ke le ditshila, ke sa o lokela. Eo taba nke ke ka ba ka e dumela le kgale. O ke ke wa fumana phomolo bophelong ba hao. Ke tla o tsoma nyene le bosiu, ke o sulafalletse bophelo. Ke tla o memela dikebekwa tse kgolo tsa lefatshe. Ke tla di lefa. Di tla o lelekisa di be di o fumane. O ke ke wa ba wa ratana le mang kapa mang. Ke tla o sotla moyeng. Nna ha ke sebakallwa. O tla be o kgutlele ho nna o hoshola, o tlo kopa hore ke o tshwarele. O tla be o tlo kgumama pelaka, o lle dikgapha, o nthapele hore ke o leballe, ke o inele matsoho metsing ...'

- 7.8 Mohanuwa o ne a susumetswa ke eng ho bua mantswe a hlahang temeng e ka hodimo? (1)
- 7.9 Mantswe a Mohanuwa ho Tsietsi a reng 'Ke tla o memela dikebekwa tse kgolo tsa lefatshe', a re tjobela pele ketsong efe ka hara sengolwa see? (2)
- 7.10 Ebe taba ya hore Tsietsi le Tseleng ba iphetole moruti le mmamoruti e amohelehile? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.11 Hlalosa kamoo kamano ya Tsietsi le Tsipane e hodisang kgohlano kateng sengolweng sena. (2)
- 7.12 Hlalosa leeme le neng le bonahala kgodisong ya bana lapeng la ha Kotsi Molapo. (1)
- 7.13 Ketelo ya Tsietsi lebitleng le Sekgutlong lekgetlo la pele, e bile le tshusumetso efe ho yena? (2)
- 7.14 Ha o nahana ebe tebello ya Mohanuwa e ne e le efe ha a ne a ngolla Tsietsi lengolo a kopa tshwarelo? (2)
- 7.15 Maikutlo a batho e bile afe ha Tsietsi a tshwarwa? (1)

[25]

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO**DIEPOLLO – T Seema**

Ketso ya *Diepollo* ya ho utlwela lekunutu la hore malomae Theko o ntse a rera ho mo nyadisa Mothofeela e roteletsa le ho ntshetsa pele kgohlano bukeng ena.

Dumellana kapa o hanane le kgopolo ena e ka hodimo. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****DIEPOLLO – T Seema**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

Bosiung boo ka lala ke sa bo hlotha, sesitahloohwana se nketsang! Batho ba bangata ba re ha o hatellwa ke sesitahloohwana ha se dintho tsa boloi, empa e le hobane o robetse hampe kapa o samme o thulametse ebe qetellong molala o ba bohloko. Ka lebaka la dintho tse etsahetseng motsheare wa tsatsi leo ke ne ke se ke nahana hore ha esebe ke yena mosadimoholo ya nkgatileng. Ha ke re phapha, e ne e le ho ella mesong. Ka bona mosadimoholo a se a kgantshitse kerese a ntse a ferella haufi mane moo a behileng dinkgo tsa letsopa tse ribilweng. Ka phetla lesedi hanyenyane dikobong e le hore a se mpone hore ke mo shebile. Ka utlwa ho swahlamana ha dipampiri hara lefifi, ka re kajeno lena ke mo tshwere moloi enwa, haeba o hlola a di etsa ha ke kgalehile ke tla hle ke mmone.

5

10

Ho ya ka nna ngwanaka, boloi ha se ditlhare, ha se ho palama lefielo, empa ke pelo e mpe. Motho ya lonya ke moloi, hobane ha a tswafe ho etsa ntho e kgolo jwalo ka ho bolaya motho. Ba re tlhaka ya boloi e thata e batla hore o bolaye motho eo o mo ratang, esita le ngwana wa madi a hao.

Ke ne ke se ke batla ho tsamaya. Mosadimoholo le yena o itse ho nna o tla ya bua le ntate Masuelle hore a tle a tsamaye le nna ka kariki ya dipere.

15

- 9.1 Ke ketsahalo efe e etsahetseng motsheare e entseng hore *Diepollo* a hloke boroko bosiu? (1)
- 9.2 Ke ka lebaka la eng ha *Diepollo* a ile a tshoha haholo ha a ne a ntse phutha dipahlo tsa hae a batla ho thoba ha nkgono Motsokapere? (1)
- 9.3 Mantswe a nkgono Motsokapere a reng 'boloi ha se ditlhare, ha se ho palama lefielo, empa ke pelo e mpe. Motho ya lonya ke moloi', a re tjobela pele ketsong efe ka hara sengolwa? (2)
- 9.4 Hlalosa lebaka le ileng la etsa hore sebaka sa Habuasono se rehwe lebitso leo la sona. (2)
- 9.5 Lebokosana leo *Diepollo* a ileng a le fuwa ke nkgono Motsokapere le thusitse ho ntshetsa pele ditaba tsa sengolwa sena ka tsela efe? (1)
- 9.6 Ke maikutlo afe a ileng a fihlela *Diepollo* ha Mmannabi le Matshediso ba mo phetela hore mma bona o kile a siiswa ngwana wa hae ha habo moo a tswalwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 9.7 Ke taba efe e ileng ya sibollwa ke *Diepollo* mohla a neng a buisana le nkgono ya neng a dula pela posong? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA D

Tlilinking moo ke neng ke sebetsa teng, ke ne ke sa tshwanele ho thusa bakudi ba makgowa, ke tjho le ho ba tshwara ke ne ke sa dumellwa le hanyenyane. Ke hopola ka tsatsi le leng monnamoholo e mong ya neng a sa tsebe le ho ikisa ntlong e nyenyane. Baaki ba bang ba makgowa ba ne ba kgothetse ha a sa tswa fihla, empa eitse ha nako e ntse e ya mafolofolo ane a fela. Monnamoholo le yena ha a filwe pitsana e ne e ka o nya diketane, eba o sa tla dula o be o kgathale o mo siye moo. Ka tsatsi le leng baaki ba mo tlohela. O itse ka hoeletsa ... Yaba ba ithibile ditsebe ba shebane le bakudi ba bang. Ha ke tsebe hore na le nna ke ne ke kenwe keng, ke a bona ke ne ke jewa ke 'ke a rata'. Ke nna eo ke nka pitsana ke mo behela yona. Yaba ke di kgwathile tsa semana, tsa nkaparela ke a o jwetsa. Mooki e mong o ne a ntse a ntjehibile, a ntjwetsa hore tsebe di tlale. Ka le bona la moepa-molelle mo-nyolosa-thaba.	5
Zeblon o ne a kene dipolotiking ka matla. Ka tsatsi le leng a kopana le batho ba polasing tse ding hore ba se ke ba theohela ba ise lengolo ho mmasepala hore re kenyetswe metsi matlong. Eitse ha makgowa a ka a utlwela ka hore motho eo ehlileng e leng phepheletsane ke monna wa ka, ba mpha lengolo la ho ntebohisa mosebetsi.	10

- 9.8 Bolela leeme le neng le bonahala ha *Diepollo* a ne a sebetsa tlilinking e toropong ya Marquard. (1)
- 9.9 Monna wa *Diepollo* e ne e le 'phepheletsane' ka mokgwa ofe? (2)
- 9.10 Ketso ya hore *Diepollo* a thuse mokudi wa lekgowa ka ho mmehela pitsana e mo hlalosa e le mophetwa wa semelo se jwang? (1)
- 9.11 Ho ba lekomonisi ha Zeblon ho hodisitse kgohlano jwang sengolweng see? (2)
- 9.12 Ebe maikutlo a Mmapelepele a ho hana ha Leemisa a kenya *Diepollo* sekolo a nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.13 Ketso ya ntate Khaketla ya ho boloka koranta eo ditaba tsa *Diepollo* di neng di ngotswe ho yona, e etsa hore o ikutlwe jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.14 Boitshetleho ba kamano ya *Diepollo* le Dikenkeng bo ne bo thehilwe hodima dintlhatheo dife tsa bophelo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.15 Bolela se ileng sa etswa ke *Diepollo* ha a ne a le tseleng ya ho ya ha Rammolutsi se ileng sa lebisa ntlheng ya hore a tshwarwe ke mapolesa. (2)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Diketsahalo tse etsahetseng hang kamora hore ho utlwahale hore Dikeledi o tlo nyalwa, ke tsona tse roteletsang kgohlano ya ka hare ho Dikeledi.

Dumellana kapa o hanane le kgopolo ena e ka hodimo. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

'Motswalle, ke hore o nahana hore ke foufetse, ha ke o bone sefahlehong hore ho na le ntho e ntseng e o tsikinyetsa? Ha re ntse re tsamaya mona ke bona o sa bone letho tseleng, ka nako e nngwe ha ke re ke bua le wena ha o nkutlwe, ha o bile ha o bone le batho ha ba re dumedisa. Tswa ka taba hle, mokgotsi,' ho hlalosa Mpuse.

Jwale ho ne ho se ka moo Dikeledi a ka hlolang a pata taba ya hae. Le yena o ne a se a utlwa hore e a mo tjhesa, e batla ho tswa. O a tseba hore sephiri se monate ha motho a se arolelana le e mong, a mmoella hore a se jwetse motho. Ebe le eo ya se bolellwang a utlwe se mo tjhesa, mme a se bolelle e mong, a mo laya ka thata hore taba ena ke pinyane, a se ke a e fetisa, mme le yena a etse jwalo, ho fihlela e ba e tsejwa ke bohle, empa ka nqena ho ntse ho thwe ke sephiri. Dikeledi le yena ya hlohlonga jwalo ka seso seo monga sona a batlang ho se phunya, empa a ntse a bolellwa hore ha se eso butswa, a ke a se tlohele hanyenyane. A qalella ho phetlela motswalle wa hae fuba sa hae, a tloha le ditaba ho tloha ka Moqebelo, hoseng ha baeti ba fihla, ho fihlela ba qeta ba tsamaya. Tsohle e ne e le nnete ...

- 11.1 Hlalosa kamano e teng pakeng tsa baphetwa bana ba ntseng ba bua temeng. (1)
- 11.2 Pherekano e hlahellang qotsong e ka hodimo mabapi le lenyalo la Dikeledi e ne e bakwa ke eng? (2)
- 11.3 O ipapisitse le qotso, ke ditaba dife tseo Dikeledi a neng a lohotha ho di phetela Mpuse? (2)
- 11.4 Bolela hore mokgwa o neng o sebediswa ke boTsekiso wa ho romellana melaetsa ka phaposing o ne o sebediswa ka sepheo sefe. (2)
- 11.5 Ha Bafokeng ba ntse ba tjodietsa Mmateboho, ke ketsahalo efe e sa lebellwang e ileng ya etsahala ka yona nako eo? (2)
- 11.6 Ha Tsekiso a ne a ngoletse Dikeledi lengolo le reng '*the silver cup is broken*', ke mofuta ofe wa kgohlano o ileng wa qholotswa ke ditaba tsa lengolo leo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 11.7 Ka ntlha E LE NNGWE, hlalosa hore Rakgadi e ne e le mophetwa wa semelo se jwang. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.8 Hlalosa tshekamelo le ho tadima ditaba ka lehlakore le le leng ho entsweng ke rangwane wa Matatiele. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

Mmateboho ha ba ntse ba bua ka mosadi enwa, a hopola mosadi yane eo a neng a mo nahana ha a ne a tshaba ho nyalwa, yane wa ho mo fothakela ka ditweba, le ho mo tshosa ka maqwetha. Ya nna ya ya taba, ha buuwa ka enwa le yane, ya rutehileng le ya sa rutehang, ya shebang batho hampe le ya **ikokobeditseng**. Ha hlaka moqoqong wa bomme bana hore ke batho ba fadimehetseng ditaba. Ka nako e nngwe motho a ka re batho ha ba a ruteha, mme ha ba re letho ka boitshwaro kapa **boikgantsho** ba hae, athe tjhee, ba ntse ba bona empa ba etsa eka ha ba bone. Ya jwalo o tla bona mohla ho hlalileng tsietsi ha hae kapa habo. Bakeng sa hore ba phalle, batho ba itulela malapeng, ba nne ba hlwedise ka fensetere, ere wa horeng ha a feta, ho nne ho thwe, 'Semanyamanyane o ntse a ya jwang?' Kapa motho wa teng ha a hlokahe, o bone ka batho ho ya lepatong hanghang ha ho qetwa mosebetsi ba ikele ba sa ngwatha le ho ngwatha. O fumane hore ho le jwalo tjena batho ba teng ba phehile eka ke lenyalong, ho ntho tse monate tse dutlisang mathe, eka motho o ne a etsa hore bafutsana bao a neng a ba kgella fatshe ba hohelwe ke lephoka la dijo, athe batho ha ba thetswe jwalo leha ba ka lapa jwang le jwang. 15

'Basadi! Bona ke batlile ke lebala ho ya bona Mme, o a tseba hore o kula jwang,' ...

- 11.9 Bolela ho tshwana ho teng pakeng tsa mosadi enwa eo Mmatakotso le Mmateboho ba buang ka yena le yane ya neng a rutehile a mmona diponong tsa hae pele a nyalwa. (1)
- 11.10 Ditaba tsa tema ena e ka hodimo tse buang ka lefu di re tjobela pele ketsahalong efe ya sengolwa see? (1)
- 11.11 Ketso ya Mmateboho ya ho dula a ntse a hlola Mme nako e kgolo le e nyane e etsa hore o ikutlwe jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.12 Ka ntlha E LE NNGWE, o ka re Diseko ke mophetwa wa mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.13 Lewa la bongodi la ho hetla morao le bohlokwa ka tsela efe polotong ya buka ka kakaretso? Fana ka bohlokwa bo le bong feela. (2)
- 11.14 Hlalosa tomatso e hlalishwang ke ntlha ya hore Mme a patelwe ha Thollo. (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Diketso tsa Tutudu hoba a fihle sekolong sa Sedibeng, ke tsona tse roteletsang kgohlano bukeng ena.

Dumellana kapa o hanane le kgopolo ena e ka hodimo. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****TUTUDU HA E PATWE – M. Mahanke**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA G

Hoba a bale ditemana di se kae, mme a etse thapelo e kgutshwanyane, mosuweloohe Tselapedi a tswela pele ho amohela bana bohle; ba batjha le ba kgale. Le ho mesuwe a etsa jwalo. A nto tswela pele, 'Kajeno ke motlotlo ho amohela, le ho tsebisa benghadi bana bao ke tla ba kopa ho hlahella ka pele, le ba tsebe. Monghadi Mikaele Mokebe le Monghadi Selosenqakile Tutudu.'

5

Ka bobedi ba sisinyeha e le ho hlahella powaneng. Motho wa rona a nka mehato e mmedi, a ba a re tsepa sa polesa le eme diphashasha motirilong; tshepe yona e ntse e le letsohong. Jwale bana ba sekolo ba holla melala ho feta. Matitjhere a nna a hlabana ka ditswe, ditsheho di ba kgame. Tselapedi le yena o ne a itiisitse feela, empa motho o ne o bona pososelo sefahlehong hore tsa kajeno ha di tshwane le tsa mehla.

10

Hoba ba lakaletswe mahlohonolo le bodulo bo mofuthu, bahlankana ba boela madulong. Motho wa tshepe a nka mehato e mmedi ho boela moo a neng a ntse a eme teng.

- 13.1 Ke ka lebaka la eng ha mosuweloohe Tselapedi a ile a kopa matitjhere a mabedi feela hore a tle ka pele mohla dikolo di neng di bulwa, a sa kopa matitjhere kaofela? (1)
- 13.2 Mophetwa wa sehlooho pading ena ke mang? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 13.3 Bontsha kamoo tshekamelo e ileng ya iponahatsa kateng mohla ho neng ho phethelwa kopano ya ho hira matitjhere sekolong sa Sedibeng. (2)
- 13.4 Theho ya lebitso lee 'Selosenqakile' e re bolella eng ka maikutlo a motho ya mo rehileng lona. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.5 Hlalosa ka diketsahalo tse pedi ho tswa qotsong e ka hodimo ho fapana ho iponahaditseng ho matitjhere a mabedi a neng a tsebiswa ke mosuweloohe. (2)
- 13.6 Ka ntlha E LE NNGWE o ka re Tutudu ke mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA H

Motseng kwana puo e ne e le lehlanya le ipitsang titjhere, le entseng matonomapesa tsatsing la pele. Ha ke re motho o ke o itshware ha o fihla moo o sa tsejweng. Eo ke ya jwang ya bolellang monga mosebetsi hore o batla ho sebetsa jwang, neng? Ha ke re Tselapedi ke yena ya lokelang ho bona hore o a sebetsa!

Bana le bona ba hakala. Ba qala ho bona titjhere e binang hore methapo ya molala e rare. Ka hona, hohle moo ba kopanang teng, taba boholo e ntse e le titjhere e ntjha. Ntefeleng le yena o teng hara bona. Le yena o ntse a re titjhere e ntjha. Empa yena o batla a imakalla hobane ka dinako tsohle ha ho buuwa ka Tutudu o utlwa eka moqoqo o ka atoloswa. Le ha ba ntse ba tsota botsho, ba supa le yona nko, yena o bona lebala le lefifinyana le tshobotsi e ikgethang. Mantsiboya ha a tutubala o bona sefahleho sa Tutudu, mme o kwenya mathe. Mofuthu o qala mmetsong mona moo mathe a fetang teng. O akaretsa sefuba sohle; o theohele mpeng; o theohe jwalo; o be o yo tswa maotong. Ha a futhumala maoto, o thunya mofufutso phatleng, mme a tshwarwe ke modikwadikwane. Jo Motsamai wa batho!

- 13.7 Maikutlo aa a Ntefeleng a hlalosewang ka hodimo a senolela babadi eng ka boitshwaro ba hae? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.8 Hlalosa se etsang hore Tutudu e be mokgelo ho latela tsela eo setjhaba se lebellang setlabotjha ho itshwara ka yona. (2)
- 13.9 Eo re ka reng ke mohanyetsi wa mophetwa wa sehlooho pading ee ke mang? Tshehetsa karabo ya hao? (2)
- 13.10 Ho ya ka diketsahalo tsa padi ee, o ka re seabo sa Dimama ntshetsopeleng ya padi ee ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.11 Bontsha kamoo diketsahalo tsa padi ena di ileng tsa fetoha ka tsela e neng e sa lebellwa kateng mohla bana ba sekolo sa Sedibeng ba neng ba ikemiseditse ho ya hlasela titjhere Tutudu moo a neng a dula teng. (2)
- 13.12 Maikutlo a hao ke afe mabapi le ketso ya Tutudu ya ho bontsha moifo bohlaswa bo neng bo le jareteng ya sekolo mohla a neng a iketela mosebetsi? Tshehetsa karabo ya hao (2)
- 13.13 Ha o ne o le Tutudu, o ne o tla etsa jwang ha o lemoha hore setjhaba le bana ba sekolo ba o futuhetse, mme ba batla hlooho ya hao? (2)

[25]

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

O itshetlehile ka tshomo ya 'Pepetuku le Ramano' mmoho le dithoko tsa 'Ntwa ya Barolong', sekaseka kamoo mookotaba wa **masene le bonatla** o hlahellang kateng ho tsona. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa thoko kaofela.

TEMA YA I**SEBOKO SA BAKOENA**

- 1 Ke Mokoena wa ha Monaheng,
- 2 Ke motho wa Nkopane wa Mathula,
- 3 Ke lebewana la Kadi ya Tsholo,
- 4 Mailangwathela, masajeng sengwathwana sa maobane,
- 5 Maja polokwe,
- 6 Ke petsana lehowa, ho wa Makgetha ke pitsi,
- 7 Mora Monyane, pitsi e lla e komakoma ka meso,
- 8 E komakoma ka meso e komisa.
- 9 Setjhaba sa hae sa Monaheng,
- 10 Hara motse o re patela a lapa,
- 11 A re o tshwerwe ke meno, a ruruha phatla,
- 12 A re o tshwerwe ke mala, a paqama ke semorabele,
- 13 Wa Tsholwane, Tsholo o hanne borena.
- 14 O Iwanne jwalo ka tlou ya Makgola,
- 15 Ba re ha e hate ka maro mora Monyane,
- 16 Tjhaba ha se buswe jwalo,
- 17 E ka hata ka maro jwang e shwa,
- 18 Ka mpa hlabathe le e tletse mokokotlo,
- 19 Ya sunya nko fatshe, ya kgaola ya ya.

- 15.1 Bakoena ba ana eng? (1)
- 15.2 Bolela mokga wa Bakoena o rokwang mona. (1)
- 15.3 Hlalosa bohlokwa ba melathoko ya 1, 2 le 3 ho ya ka se lokodiswang temanathokong ya 1. (2)

- 15.4 Hlalosa se bolelwang ke seroki molathokong wa 19. (2)
- 15.5 Hobaneng ho sa thwe ke Bakoena ba ha Monareng wa Tsholo empa ho thwe ke Bakoena ba Monareng wa Tsholwane? (2)
- 15.6 Fana ka sebetsa sa boroki se hlahellang molathokong wa 19 o be o fane ka bohlokwa ba sona molathokong oo. (2)
- 15.7 Qolla molathoko o hlalolang semelo sa Bakoena temanathokong ya 3. (1)

MMOHO LE

Bala qotso ena ya tshomo ya 'Senannapo' ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshomo kaofela.

TEMA YA J

SENANNAPO

Ba re e ne e le ngwana e mong e motle a dula motseng o mong. Ngwanana enwa o ne a ratwa ke batho bohle ba motse ka lebaka la botle ba hae le pelo ya hae e ntle. Lebitso la ngwanana enwa e ne e le Senannapo. Senannapo o ne a e na le metswalle ya hae eo a neng a atisa ho bapala le ho tsamaya le yona motseng moo. Ka mehla ha batho ba ntse ba thabela le ho rorisa botle le pelo e ntle ya Senannapo, metswalle ena ya hae e ne e shebile. Ba qetella ba honohela Senannapo, ba bona eka bona ha ba ratwe. 5

Ka letsatsi le leng ba rera leqheka la ho bolaya Senannapo. Senannapo a tsamaya le ntja ya hae jwalo ka tlwaelo ha ba ilo bapala. Kgetlong lena teng ba tsamaya ba ya bapalla ka morung. Ha ba le ka morung ba rwalla patsi, ba fihla ba besa mollo. E mong a re: 'Ha re bapaleng papadi ya ho tlola mollo.' 10

Ba dumellana hoba ba ne ba tseba morero wa bona. Senannapo a dumela ka lekgonono, a re mollo o kotsi o ka ba tjhesa. Metswalle ena ya hae ya iketsa eka e a kgena, ba bolella Senannapo hore ha a sa batle ho bapala le bona a tlohele. Senannapo wa batho a qetella a dumetse kaha o ne a le pelo e ntle ebile a le bonolo. Ka nako ena yohle ntja ya hae e ne e dulelletse thokwana, e shebile se etsahalang. 15

- 15.8 Hlalosa hore morero wa metswalle ya Senannapo o qholoditswe ke eng. (1)
- 15.9 Mohale wa tshomo ee ke mang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.10 Bolela lekgetha le le leng la ditshomo le hlahellang tshomong ena. (1)
- 15.11 Hlalosa seabo sa lehlaso le hlahellang tshomong ena le reng:
'Senannapo, Senannapo,
Ba mmolaile ...' (2)
- 15.12 O ka re Senannapo e ne e le mophetwa wa mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 15.13 Maele a reng 'Sekgukguni se bonwa ke sebatladi' a totobala jwang tshomong ee? (2)
- 15.14 Ke kgohlano ya mofuta ofe e iponahatsang tshomong ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.15 Hlakisa hore ke hobaneng ha diketso tsa metswalle ya Senannapo di lokela ho sehollwa setjhabeng. (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'BOHLOKO BA KA' – AM Mabote

Ntsha maikutlo a hao ka ntlha ena ya hore dibapadi tsena di hloka botshepehi ebe o sekaseka kamoo mongodi a sebedisang ho hloka botshepehi ha dibapadi tse latelang ho ntshetsa pele tshwantshiso ena.

- Teboho
- Puleng

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'MME MPOLAYE' – A Moloi

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso kaofela.

TEMA YA K

[Ke femeng ya ditshepe ka mona ka Sebetsang. Ke nako ya kgefutso mme Sefako le Moremi, metswalle mona mosebetsing, ke bana ba ja lekomo.]

SEFAKO:	Monna Moremi, ha re ke re tlohele tseo re ke re utlwe ka tsa mafelo ana a fetileng a beke weso. O ne o le kae wena, mme o iketsang?	
MOREMI:	O a tseba hore rona boMoremi weso, re phelela ho thabisa mafumahadi a rona. Re ne re itse kgalo ka mona ka Thekong, ke bolela kwana Metsing, nna le mohatsaka, Dineo.	5
SEFAKO:	Wa tla wa e hatella he taba eo. Ka mantswe a mang o re rona ha re thabise mafumahadi a rona, Moremi?	
MOREMI:	Tjhe ha ke tjho jwalo, empa ke ne ke araba potso ya hao ya hore na ke ne ke ile kae mafelong a beke.	10
SEFAKO:	Tswela pele he, ke mametse.	
MOREMI:	Monna, monate o mokalo ke ne ke qala ho o utlwa! Ke re rato la botjheng ba rona ke ha le tswile ka lebokoseng! Feel a re ne re siile enwa moradi wa rona Mmantwa hore le yena a ke a sale ha re sa thabelane jwalo le mmae.	15
SEFAKO:	Ke a utlwa. Jwale le kgutlile neng?	
MOREMI:	Re kgutlile maobane ka kgitla. Ha o bone ha ke kgathetse hakaale. Jwale wena o hlotse jwang mafelong a beke?	
SEFAKO:	Kgidi! Le nna weso ka nnete ke ne ke thabile hampe. Ke ile ka re kgalo mane sepatala, mme ka fumana ntho di hlahile di le ntle, di kgahla mahlo a di bohileng!	20

MOREMI:	Ako no tlohela dilotho Sefako, o bue ntho e utlwahalang hle.	
SEFAKO:	Ha o tatile tjena jwale ke tla hloleha ho o phetela tsona hantle! Na o a se tseba sebopuwa see seo ho thweng ke mosadi?	25

- 17.1 Bolela sebaka seo lekomo la Moremi le Sefako le etsahallang ho sona. (1)
- 17.2 Hlalosa phapano dipakeng tsa boitshwaro ba Moremi le Sefako. (2)
- 17.3 Hlalosa kamoo tomatso e hlahiswang ke taba eo Sefako a neng a e phetela Moremi mohla ba neng ba qoqa ka tseo ba neng ba di etsa mafelong a beke. (2)
- 17.4 Mmantwa ke mofuta o jwang wa sebakadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.5 Bolela se senolwang ke ketso ya Sefako ya ho hana ha ba habo Mmantwa ba tlo beha molato o entsweng ke yena Sefako. (2)
- 17.6 Ke mang batswading ba Mmantwa eo o ka reng ke motswadi wa sebele bophelong ba Mmantwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.7 Ke maikutlo afe a iponahaditseng ho Sefako nakong eo Mmantwa a neng a mo tsebisa hore o imme? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama kaofela.

TEMA YA L

[Ke ka ona mantsiboya ao. Ha Moremi. O dutse kantle.]

MOREMI:	He banna, koloi yane e emeng heheng mane ke ya Sefako. Na monna eo o ne a tiile ha a re o batla ho ntjhakela ka tsatsi le leng? Hona o tsebile jwang ha ka moo, hobane le nna ha ke tsebe ha hae tjee? Butle ke bolelle Dineo hore motswalle wa ka eo re sebetsang le yena ke enwa a fihla...Dineo yee! Dineo! Ako hlahe kwano, Mme.	5
DINEO:	Keng na ntate?	
MOREMI:	Koloi yane e heheng ke ya Sefako, bang ba mmitsa Fako. Re sebetsa le yena, ke a kgolwa o tjhakile hobane ekare mofumahadi wa hae ke eo ka koloing.	10
DINEO:	Oho hle ntate ... Motho eno ke yena mokgwenyana wa hao ... Ha se motho eo le sebetsang le yena! Ha se yena ntate!	
MOREMI:	O reng Dineo? ... O reng? ... Butle ke atamele ho bona hantle, ke o bontshe hore ke Sefako motho eno! ...	
DINEO:	Se ka ya hle ntate! ... Ba tlohele! ...	15
MOREMI:	Ha eka koloi e a tloha tjee ... le teng ka lebelo le leholo ... Athe ho etsahalang mona? Sefako o balehang banna?	
SEFAKO:	Ha se nna ya tla shebana le motswalle wa ka Moremi ka mahlong ka taba ena!...	
MMANTWA:	Helang Fako! O balehang jwale hobane ke ntate motho eo? Ke ntate Moremi.	20
SEFAKO:	Thola Mmantwa! ... Ha o tsebe hore Moremi re sebetsa le yena!	
MMANTWA:	Empa o kganna jwang abuti Fako! ... Bona! ... Bona Fa-kooo! ... Jo ... Jo ... Koloi ... Ra thula ... Ra phethoha ... Ra shwa ... Jo nna ... Jo-o ... o ... o!	25

- 17.8 Hlalosa hore pherekano e hlahellang qotsong e ka hodimo e bakwa ke eng. (2)
- 17.9 Ho baleha ha Sefako ha a bona Moremi a tla koloing, ho re bolella eng ka maikemisetso a hae? (2)
- 17.10 O ne o tla ikutlwa jwang ha ngwana hao a o bolella hore o hlokile kgalemelo ho yena jwalo ka ha Mmantwa a ile a bolella mmae Dineo kamora hore a phethohe ka koloi? (2)
- 17.11 O nahana hore ho phethoha ha Sefako le Mmantwa ho na le thuto e itseng ho rona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.12 Ho ya ka diketsahalo tsa tshwantshiso ee, o ka re tikoloho le nako tse hlahiswang mona ke tsa mehleng efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.13 Hlalosa hore kgohlano e hlahellang tshwantshisong ena ke ya mofuta ofe. Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Ntsha maikutlo a hao ka ntlha ena ya hore dibapadi tsena di hloka botshepehi ebe o sekaseka kamoo mongodi a sebedisang ho hloka botshepehi ha dibapadi tse latelang ho ntshetsa pele tshwantshiso ena:

- Ngatane
- Morongwe

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso kaofela.

TEMA YA M

MAPETLA:	<i>[O a ema, mme o itokisetsa ho menahana le mehlala. O bua a le mong, ha ka tlong teng dipuisano di ntse di tswela pele.]</i> Nengneng e tla bela e le ha e lokela ho fahwa. E a hoba pitsa ena. Ere ke phahamele marole e le hore pele di oroha ke be ke fihlile mane habo Ngatane. Etswe ke ba bone le bona ha ba fihla maobane ho tswa mosebetsing Maseru. Ruri Ngatane o sebeditse ka bokgabane. Ke Mapetla nna. Ke a bona ha ba ntsebe. Ako ba tlohele ba sale ba duba thankga boPitsonyana bao. Banna ha o tshaba o tshabe boqheku. Ako bone ka moo ke leng manyoka kateng. Ke hore mangole ana le wona ha a mphe sebaka kamoo a leng bohloko kateng. Ere ke ntshe porompi ena ya ka ke ntano iporompela. <i>[Ha a realo o pjwetletsa mathe fatshe]</i> Ha se moo. Kwana ke se ke kgathile tema.	5 10
PITSO:	Ako tlohele ho nna o itshela ka dikgapha mohatsa ka. Tseba hore bohloko boo o bo utlwieng le nna ke bo utlwile. Feela hoo e leng taba ke hore ngwana-mahana-ho-jwetswa o ye a utlwe ka leqeba ho opa. Ako bone sehloho seo a iketsetsang sona sa hore a kwenehele ngwanana ya tswang lelapeng le seriti, ya bileng a tsebang mosebetsi. Ka nnete ha ke tsebe hore na Molefi o batla eng. Montsheng ke ngwanana ya matla eo re bileng re mo tsebang ka botlalo hobane o holela mahlong ana a rona.	15

- 19.1 Mapetla ke sebakadi sa mofuta ofe? Hobaneng o realo? (2)
- 19.2 Totobatsa LE LE LENG la makgetha a neng a etsa hore Pitso a rate ha Montsheng e ne e ka ba ngwetsi ya hae. (1)
- 19.3 Boipuiso boo ba Mapetla bo re senolela eng ka semelo sa hae? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.4 Maikutlo a Pitso a hlahellang temeng ke afe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.5 Nnetefatsa ka ntlha TSE PEDI ho tswa tshwantshisong hore boloi ba Mapetla bo ne bo sa mo ruise ka letho. (2)
- 19.6 Ke tomatso efe e hlahellang dikamanong tsa Molefi le Ngatane le Ramafothole? (2)

- 19.7 Na o utlwela Molefi bohloko ha a qetelletse a lahlehetswe ke mosebetsi ka baka la diketso tsa Mapetla? (2)
- 19.8 Ka ntlha E LE NNGWE bapisa boitshwaro ba Takadimane le Ramafothole. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso kaofela.

TEMA YA N

[Letsatsing lena ke Moqebelo, mme Molefi o lapeng ha hae le mosadi wa hae.]

- MOLEFI: Ha e le bona bophelo bo thata, bo naka di maripa. Ha e le hantlentle ho phela ke eng? Hobaneng ha motho a tlisitse lefatsheng ho tla phela? Ha e le hantlentle motho o lokela ho phela jwang e le hore a tle a kgotsifatse ba bang lefatsheng? Hobaneng ha nna ke rapela bosiu le motsheare empa ho se phetoho ya letho bophelong ba ka? Ako bone, hona jwale Morongwe o mpeteleditse ngwana eo eseng wa ka. Ebile matsatsing ana Morongwe o botjholotjholo. Ako re nke ke yo mmotsa ditaba tsa maobane bosiu. *[O kena ka kamoreng moo Morongwe a robetseng teng.]* Morongwe, maobane mantsiboya ke letseditse sepetlele, mme ka utlwa ho thwe o ofile ho tloha Labone. Ako mpoelle hore na bosiu ba Labone le ba Labohlano o ne o ile kae? ... Morongwe! Haeka tje o thotse empa ke ntse ke bua le wena molato ke eng? 5
- MORONGWE: Ke mang ya reng nna ke ne ke sa ya mosebetsing? 15
- MOLEFI: Ke mooki ya ileng a arabela mohala nakong eo ke neng ke letseditse sepetlele!
- MORONGWE: Molefi! Ebe o qetsetse ho mpua hampe le baokinyana bao ba hao! O nkgella fatshe hakakang! O se ke wa ba wa nahana hore nna ke tshwana le ausiao yane wa lefetwahadi! O nahana hore ke haeba ke ne ke ile kae? O se ke wa ntubela le ho nketsa letekatsi nna! 20
- MOLEFI: Morongwe! o se ke wa ba wa kenya ausi ditabeng tsa hao! Esale e le yena ausi ha a eso robale kgateane! Bona tjena Morongwe! Matsatsing ana a mabedi ana o ne o se mosebetsing!

- 19.9 Taba ya hore Molefi a tsebe ho letsetsa moo Morongwe a sebetsang teng, e hlalosa hore diketsahalo di etsahala mehleng efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.10 Bolela hore kgohlano e hlahellang temeng e ka hodimo ke ya mofuta ofe. (1)
- 19.11 Ho thulana ka dihlooho ho ileng ha etsahala lapeng la ha Pitso pheletsong ya tshwantshiso ee ho ne ho bakwa ke eng? (2)
- 19.12 Bolela hore boloi ba Mapetla bo fihlella sehlohlolong ketsahalong efe ka hara sengolwa sena. (1)
- 19.13 Hlalosa maemo a sa amoheleng ao Molefi a ileng a tobana le ona nakong eo a neng a ilo batla Morongwe bosiu. (2)
- 19.14 O itshetlehile ka maemo a phedisano, na o ka re boitshwaro ba Morongwe ba ho hana ho bekwa bohadi bo ka ananelwa ke setjhaba? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Ntsha maikutlo a hao ka ntlha ena ya hore dibapadi tsena di hloka botshepehi ebe o sekaseka kamoo mongodi a sebedisang ho hloka botshepehi ha dibapadi tse latelang ho ntshetsa pele tshwantshiso ena:

- Naledi
- Mohlouwa

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso kaofela.

TEMA YA O

THAPELO:	Weso, ke nako jwale hore le rona re itatswe menwana jwalo ka Mohlouwa le mofumahadi wa hae. Mohlomong le wena o ka ba wa kgona ho ikahela ntlo hore o tsebe ho phema masisapelo ana a dikgohola. Tjhelete ke yona feela e ka tlisang tharollo bothateng bona ba hao. Ha ke re o sa tswa bolela hore lekgotla la motse le hulanya maoto ha le lokela ho ananela kopo ya hao?	5
TSIETSI:	Empa, weso, nna ke utlwa ke harolwa ke letswalo.	
THAPELO:	O harolwa ke letswalo la mofuta nngwe na jwale, monna Tsietsi?	
TSIETSI:	Ntate Mohlouwa o tla belaela hore ke rona hape bahlohleletsi ba metswebere kgwebong tsena tsa hae.	10
THAPELO:	Bona mona, Tsietsi, ntjapedi ha e hlolwe ke seba ...	
TSIETSI:	[<i>O mo kena hanong.</i>] Ke a tseba hore ntjapedi ha e hlolwe ke sebata. Le maoba mona o ile wa nna wa realo, feela ho etsahetseng he ha morao? Eitse hoba seteraeke se fele ke ha re sutjwa ka menwana hore re pelo di telele ebile re meharo ha ho tluwa tjheleteng. Ho ne ho setse hanyane feela hore ntate Mohlouwa a re nyaole mosebetsing ho ya kamoo a neng a jele dipekere kateng.	15
THAPELO:	Empa hono ha ho bolele hore re lokela ho phutha matsoho feela leha re jesetswa kgwebeleng jwalo ka maeba tjena.	
TSIETSI:	Monna, nna tsa ho ngala mosebetsi ha ke sa batla ho di kena jwale, etswe di batlile di re antsha phooko maobanyana mona. Ho thwe monna ha a bone habedi ebile ha ke batle ho ba ngwana wa mahana ho jwetswa ya bonwang ka maoma hloohong.	20

- 21.1 Bolela hore kgohlano e hlahellang temeng e ka hodimo ke ya mofuta ofe. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.2 Ebe letswalo le harolang Tsietsi ha Thapelo a re ba kenele mohwanto le ne le supa ketsahalo efe e neng e tla etsahala nakong e tlang? (2)
- 21.3 Bapisa boitshwaro ba Tsietsi le Thapelo mme o bontshe hore ke mang ya neng a lokela ho lelekwa mosebetsing o ikamahantse le ditaba tsa tema e ka hodimo. (2)
- 21.4 A ko bontshe kamoo theho ya lebitso la Tsietsi e tsamaellanang le diketsahalo tse amang bophelo ba hae kateng. (2)

- 21.5 Ke ketso efe e sa amoheleng eo Seipati a e ntseng paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao (2)
- 21.6 Bolela se ileng sa etsahala nakong eo Naledi a neng a tswa felehetsa bana ho ya sekolong. (2)
- 21.7 Ebe Mohlouwa ke sebakadi sa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.8 Tomatso e hlahellang ketsahalong ya hore Pheleu a be le seabo ho tebelweng ha Tsietsi ke efe? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso kaofela.

TEMA YA P

[Thapelo le Pheleu ba theohetse lebenkeleng la Mohlouwa.]

- THAPELO: *[Ka bohale.]* Ke tshepa hore hlathe e lelekisa tsebe jwale mabapi le sena seo le se entseng wena le ntate Mohlouwa?
- PHELEU: O se ke wa mpotela e sa le hoseng tjena, mmampharwane towe! Hona o bolela jwang ha o re hlathe e lelekisa tsebe ho rona? 5
- THAPELO: Ke kgale ke o bone hore mokgwa wa hao o sebete sa ho beha tau setswetse. O tebile le ho feta kweetsa ya bodibabotala!
- PHELEU: *[Ka ho teneha.]* Ke eng eka o tletse ditaba tjee, Thapelo? Ke kgale le nna ke o bona hore o fapane le ho loka o le tjena. O se ka nahana hore ha ke lemohe hore ka mehla o dula o fiela ka dintshi fatshe ha o teana le nna. Ke mona jwale o se o ntjodietsa ka ntho disele. Ke a bona o a lebala hore ke mang monna, moshemane towe. Ke tloha ke o bolaisa dipaputla hona jwale tjena o be o timellwe ke mahlajana. 10
- THAPELO: Nna ha ke kgathalle ho phela, monna Pheleu. O ka nna wa etsa seo o se batlang ka nna, ha ho na taba. Feela nkeke ka tholela manyala ana a etsahalang mona. O se ka lebala hore nna ha ke na fuba sa masawana. 15
- PHELEU: Hantlentle bothata ba hao keng na, Thapelo? Ke a bona hore o jere ditaba e seng ntho ya ho bapala ho wena mona.
- THAPELO: Ke batla ho tseba hore hobaneng le tebetse Tsietsi mosebetsing? Keng eka o lebala ka pele hore Tsietsi o nyetse kgaitse diao, Naledi? 20

- 21.9 Ke ketsahalo efe e fehlileng qwaketsano ee e pakeng tsa Thapelo le Pheleu? (1)
- 21.10 Dibapadi tse buisanang temeng e ka hodimo di amana jwang? (1)
- 21.11 Ke maikutlo afe a tsosoloswang ke ketso ya Tsietsi ha a ne a ratha mofumahadi le bana ka selepe kamora ho sibolla hore mofumahadi wa hae o na le dikamano tsa lerato le monna e mong? Tshehetsa karabo. (2)
- 21.12 O itshetlehile ka maemo a phedisano, na o ka re boitshwaro ba Mohlouwa bo ka ananelwa ke setjhaba? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.13 Hlalosa maemo a neng a e ba teng ka tlong ya Tsietsi ha pula e ne e na. (2)
- 21.14 Sehlohlole sa tshwantshiso ee se iponahatsa ketsahalong efe? (1)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80